

— „A jaz bi ravno to mlajšo rad imel.“ — „Tega pa že ne morem storiti, ta mi daje vsak dan po sedem maseljcev mleka, in to je veliko, častiti gospod. Ona druga je tudi dobra in vam jo dam za štiri goldinarje.“ — „Nu jaz vam dam šest goldinarjev in si vzamem to mlajšo.“ — „To je res mnogo denarja; nu Bog vam jo blagoslovi, vzemite si jo, saj bo uboga žival tudi pri vas dobro imela.“ — „I to se zna mamka! Kupčijo sva naredila, náte, tukaj imate desetak, dajte mi štiri goldinarje nazaj.“ — „Jéjmina, ljubi gospod, vi se pač šalite z menoj. V mojej izbi tam doli v vasi ne dobim niti deset krajcarjev, kam li, da vam dam —“ — „To je pač malo sitno za obá. Nu, ali veste kaj? Vi obdržite za zdaj vseh deset goldinarjev in po óne štiri goldinarje pridem jaz čez kakih osem dni.“ — „O joj, kako vam bi jaz mogla odgovorna biti za toliko denarja. Nè, gospod, tega ne storim, vzemite svoj desetak nazaj in prinesite mi denar za mojo kozo, ako vam ne bode žal te kupčije, tjà doli v moje stanovanje v Krastenicah.“ — „To mi ne kaže; čujte, jaz nekaj boljšega predlagam: vi obdržite kozó in mi jo redite še osem dni, obdržite pa tudi óne štiri goldinarje za pašo. Čez osem dni pridem in vzamem kozó.“ — „Kaj? štiri goldinarje za osem dni — nè, nè, gospod, to je preveč!“ — „Nate, tukaj vzemite desetak in zdaj — Bog vas obvari!“ To rekši, zgine mladi lovec v goščavo. Uboga starka gleda za njim ter ne vé, ali so to sanje ali je resnica. Dan na dan je gnala kozi na óni kraj, ali lovca ni od nikoder. Osem dni je preteklo in desetak v njenih rokah jej dela skrbí, kakeršnih še nikoli ni imela. Noč in dan jo peče vest in uboga ženica si pomagati ne zna in ne more. Deveti dan nastopi in župan iz one vasí pride v hišo uboge starke in jej reče: „Njegova cesarska Visokost, cesarjevič Rudolf želi, da bi si ne delali nobenih skrbí zaradi onih deset goldinarjev, ki ste jih prejeli iz njegovih rok; obdržite denar in tudi prodana koza ostane vaša lastnina.“ Veselje uboge ženice se popisati ne more. Debele solzé jej stopijo v oči in reče: „To je bil cesarjev sin, pa še zlate obleke nima; jejmina, kaj tacega bi si ne bila nikoli mislila!“ — —

—x—

Jelka in smreka.

ragi! Ali si se že vozil kdaj po ozkej dolini, opasanej na desnej in levej z rumenim žitnim poljem in z zelenimi prijaznimi gozdiči? Nič posebnega, nič nenavadnega ti ne zapazi nikjer okó. Njive, obsejane z latovitim prosom in z visoko režjó, pisani travniki, polni raznobojnih cvetic, bežé mimo tebe, ko se urno voziš po belej cesti, in poleg póti šumi potok mej vrbovjem, koder pihajo lehnokrili ptiči, ki se spreletavajo ob vodi in gostolé. Krog rudečega, cerkovnega zvonika belé se čedne hiše a nad ravnino, tam gori po hribih samévajo drugi božji hrami, in po hólmeih na okolo pogledavajo izza ovočnega drevja priprosta kmetska stanovanja in iznad zasivelih slamnatih streh vije se k víšku plavéten dim, dvigajoč se k jasnemu nebu. Konji dirjajo tekoma po belej cesti naprej, a ti sediš na vozu in zrész na okolo in lastí se te misel, da je življenje res enakomérno, nu vendar prijetno, veselo in lepó!

Tako življenje sta živeli jelka in smreka nad skalovitim jarkom v mirnem zatišji sredi rudeče cvetočega vresja in zelene, globoko nacépljene práproti. Žarko polétijsko solnee je titrало krog njunih vršičev in spajalo se z blagodejnim somrakom, počivajočim mej mračnimi vejami. In tam gori v vrhu, prav na zadnjem, najvišem odrastku je čuměl soparnega opóludne rumeni strnad in čívkal dremótno pesmico očrnelim skalam in mrklím brínam. Ko je pa solnee bolj tam v kotu jelo vzhajati in je na zapadu tonilo za skrajne gore, ko je sosednim bukvam in brezam porumenévalo in osipalo se listje, ko je mrzlotna burja zapihávala nizko ob porujavélem travniku, selile so se ptice in se poslávljale od mračne jelke in vitke smreke. Oblétávalo so ju in njune vrhove ter so prhutale krog debela, a potlej so zastrígle više in više v ozračje in odplule. Skrčili so se dnovi, otožni dnovi. Iz sivih, nizko ležečih oblakov so sulí sneženi kosmiči in rezek veter jih je sukal na levo in pravo, hitel z njimi k višku, hitel nizdolu. Tedaj so bile tužne ure našina tovarišicama, stokali in pokali sta mraza. A raztegnili so se oblaki, nebló se je razsvetlilo in z modrega neba doli so se vsipali solnčni žarki in so blisketali v krasnih kristalih, razobešenih po šibkih mladikah. In mesec in zvezde! kako so se v jasnej noči svetile in odsevale v snegu, belej odeji, razprostrtej nad hribom in ravnino. A kopneti je začel sneg in voda se je stakala s splazín v jarek. Drevje je listélo in zemlja zelenela. Pod grmiči in sredi zelenih griv so pokimávale prve cvetíce. In iz ptujine so se vračale ptice v domovino, poigrávalo se visoko v zraku, strigle naprej in nazaj, gostoléle so in žvrgolele pod modrím vzpomládñim nebom. Drozgi in kósi so požvižgávali v hrástovji poleg deročega potoka, pastaričice so tekale ob vodnem žlebu, taščice so ščebetale v grmičevji in siv kobill! se je oglašal na listnatej lipi tam nad sívo skafo. Vse je cvetelo, vse zefenelo. Jelka se je razcvetela in smreka tudi. Tako jima je teklo leto za letom, zima je podajala roko vzpomládi in tovarišici ste rasli na višek in na šír.

Vzpomlád je stala na višku svoje oblasti, bilo je junija meseca. Solnee se je užé vozilo proti zatoku in po bregu so se delale dolge sence. Lahen veter je šumel po drevji. Jelka in smreka sta se pogovarjali.

„Kaj krasno je tu!“ déla je smrečica. Rada bi vedno ostati na tem kraju, s tabo bi hotela živeti vedno. A dostikrat si mi užé pravila, da nama kaj tacega ní namenjeno. Vsako leto pridejo vaščani, posekajo drevo in ga odpeljejo. Le parobek kaže še, kje je pred kratkem k nebu se vila visoka smreka. Bog vé, kako življenje čaka naju mej svetom. Večkrat sem hlepela, da bi bila velika, kakor si ti, in da bi mi bilo móči zrétí preko ozke domače doline daleč tjà na snežne gore in preko njih še naprej.... do sinjega morja. A take misli, take želje so izginile, kakor izgine oblaček na nebu zatohlega poletnega dné.

„Tudi meni bode silno težko,“ šeptala je precej večja jelka in na lahko prikimavala z vršičem. „Navadila sem se te; ko si še kalila, zrla sem na te in te čuvala, da te ní končala níti zima izpod neba, níti zvér na zemlji. In ko si se potem lepo razraščala in se izpremenila v smrečico, kako veselje sem imela s teboj. Pravila sem ti pravljíce v jasnih poletenskih nočéh in tudi v mrzlih zimskih večerih. A zdaj mi pravi slutnja, da se bode treba podati od tod in te pustiti samo tukaj, da še rasteš; a kasneje pridejo tudi

po tebe in te odvezó in oh — jelka je zastókala — ne bodeve se videle najbrž nikoli več! Zastokala je jelka, pripognila vrh in zamigala z vsemi vejami, kakor da bi hotela objeti smrečico. A le njene spodnje veje so se dotaknile mlajše tovarišice. Govorili ste in tugovali. A po poti so pripeljali konji voz in poleg voza so stopali mladi možje s sekirami na ramah. Iztrebili so izpod jelke grmovje in jeli zasekavati vanjo. In kmalu je padla s hrustom na tla, padla je visoka, lepo vzraščena jelka. Okléstili so jej veje, le vrh so jej pustili; golo deblo so naložili na voz. In odpeljali so se proti domu. Jelka je zrla okolo sebe kakor zrè prost mož, vjet in uklenjen, kadar ga vodijo v temnico. Po zelenih grivah (tratinah) so stopali otroci in smukali cveticam glavice ter jih spravljali v male koške. In vse na okrog je bilo praznično in krasno, mirno in veselo, le jelki je bilo tožno in tako britko pri srci. Na vasi so jej omajili lubje in na travniku blizu plota in pota so izkopali jamo, da jo bodo postavili vanjo. Otroci so vili vence in jih pripenjali ob jelkine mladike. Ko je bilo vse narejeno, prišli so fantje za mlaj in ga vzdigovali ter podpirali z lesenimi škarencami. Vpilo se je in kričalo; slednjič se je postavila jelka po konci, zašibela se nekolikokrat in obstala na miru. A fantje so se zbrali, gledali nekaj časa svoj mlaj in vence, vrteče se v višini mej zelenimi mladikami. Razšli so se potem v krčmo in tam pili in veselili bili, a v poznej noči, ko so treptale svitle zvezde na nebeskem oboku, zapeli so sredi nočne tišine tam v vasi pesem, razlegajočo se na okolo po poljanah in vrtovih. In jelka, vaški mlaj se je zazibala v sanje in sanjala do belega dné. Ko se je zjutraj predramila, bil je krasen vzpomladanski dan. Nebó je bilo jasno, ko ubrisano steklo, in po visokej travi je treptala biserna rosa. Na železnem križci, zasajenem vrh slamnate strehe, žgoel je in otesal z glasom rudečeprsi pogorelček, a nad selom in po selu je bilo vse mirno, vse praznično.

Odbila je ura deset. Zapokali so možnarji, zatrijančili zvonovi in začelo se je lehno zvončkanje. In iz daljine, tam izza sadnega drevja, donela je sém k mlaju pesem, pesem vzvišena, pesem nebeška. Vedno bliže so prihajali nje glasovi, krepili se in množili, vedno čvrsteje so donéli zvonovi v svežem zraku in vedno krepkeje so stresali možnarji ozračje. Mlaj se je malo priklonil na stran in gledal in zrl slovesni sprevod. In nanj so zrl ljudjé, ko so zibali se krog njega pisani venci, ko je skrivnostno šumel v svojem vrhovji. In bandero! Kako je vihralo mogočno v zraku in veter je fofotal lahno z njim, z banderom, znamenjem zmage in večne sreče!

Sv. Rešnjega Telesa dan je bilo takó. In minul je ta dan, minul drugi. Zamán je pričakoval mlaj krasnega bandera, kite praznično odetih ljudí, zamán se je oziral po deklicah, v belo krilce oblečenih in potresavajočih pisanih cvetic za Gospodovim Telesom. Gledal je na mirno selo, na studenec, prelivajoč se po ozkej strugi sredi belih hiš, in zrl je na dvorišče, kjer je skrbljíva koklja kločila, šopirila se in brskala in vabila pod krila nežna piščeta. Tu in tam pa je ozrl se v višavo, motreč orla, plavajočega visoko visoko gori pod nebom. Krožil je nekaj časa, obstal potem na miru kakor pribit, zamahnil s perotama in potem zopet krožil pod zlatim solncem, krožil nad pokojnim selom, nad okičenim mlajem, nad potokom sredi vasi tekočem.

Preteko je osmega dne jutro, preteklo opóludne in približal se je večer. Ljudje so se vračali od dela domov in so obstajali pod mlajem. Izbili so zagozde in malo prej še krasni mlaj je telebnil na kamenita tla. Odsekali so osuhel vrh in ga vrgli v drvarnico, a golo deblo so potisnili na žago, da izreže iz njih deske. In zgodilo se je, kakor so velévali in ničesa niso govorili več o mlaji, le o deskah se je zinila še tu in tam kaka besedica.

A čas je, da se vrnemo k smrečici, rastočej nad jarkom. Tožnost se jej je ovila okolo srca, ko je njena sestra, njena tovarišica padla na tla, zatrešla s šibkimi vejami in smrtno zastokala. Želela je takrat, koprnela vroče, da bi tudi njo posekali in odvezli, da bi je ne razdružili od mile jej prijateljice. A želja se jej ni izpolnila in sama je samévala in ni je več veselila vesela pesem kosova, ni jej več budilo veselja kipeče gostolenje skorjančkov.

Njenej otožnosti so storili konec pastirji, ko so prispéli mračnega večera k njej nad jarek ter jo posekali, deli na ramo in odnesli na vrh griča. Tam so jo vtaknili v zloženo, posušeno hosto, in potem so zaukali in klicali: „Hej naš kres, kako lep kres imamo!“ In podtaknili so ogenj pod suhljad, veter je popihnil, razvnel se je ogenj, cvrketálo je suho smrečje in brinjeve in plaméni jeziki so vzplapovali in pojemali. In po hólmcih na okrog, kamorkoli bi se obrnil, na sever ali na jug, na izhod ali na zapád, povsod so goréli kresi in možnarji so pokali in petje je odmevalo s hriba na hrib in ogenj je čarobno osvetljeval temno noč in mračne gozde in žaril mlade, vesele obraze. A na nebu so se utrinjale zvezde, treptale in potapljevale se v neizmernej nebesnej modrini.

Hudo se je godilo smrečici, vtaknenej v sredo gorečega kresa. Plamen je lizal listje in veje, in gotovo bi bila izgorela, da je pastirji niso potegnili iz ognja in je položili od kresa proč na tla. Tam je ležala, ko so užé otišli pastirji domov. In mislila je različne misli. Kolikor zvezd je blestélo na sinjem nebu, toliko misli jej je bródilo po mladih prsih, in spomnila se je svoje tovarišice in mislila na njo z otožnim srcem.

Druzega dné je prišel pastir po njo in je nesel ta osmojeni mlajček na próšno polje, da ondu brani oblakom izsuti točo. In tu sredi prosá je stala nekaj tednov. Ko so pa poželi prosó, odnesli so smrečico domov in tam so sesékali od solnea razprezano débelce v butarico in glej! čudovito — ravno v óno butarico je prišel tudi vrh nekdanjega mlaja, nekdanje jelke. Butarico so nesli v kuhinjo, zakurili so ž njo v péči in dim se je sukal nekaj časa pred ostéjami, a potlej je skozi dimnik šinil na jasno. Zavrteli so se in zapléšali dimčkasti kolobarji nekoliko krat nad streho, nato so se vzdignili v vis. Na hribcu pred hišo je stala babica, sključena in osivéla, in kazaje s prstom na dim, govorila je vnukoma: „Kakor dim, izgine naše življenje!“

A vnuka, urne krvi in mladega života, mislila sta si stvar drugače. Imela sta bistreje oči od starice, in videla, kako se je dim vedno više in više sukal, spajal se in gostil. In tam gori mej oblaci biva še dandanes smrečin dim in jelkin dim — spójen in združén.

Ko zjutraj priséva solnce, zlatí ga, in zvečer ga žarí, ko tone za mrkle goré, tam na dalnjem zatónu.

Jos. Gradščan.